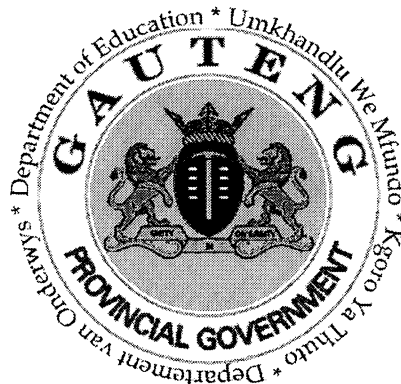

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

FEBRUARY / MARCH
FEBRUARIE / MAART

2005

SETSWANA PUO YA NTLHA
SEEMOGODIMO

(Pampiri Ya Ntlha)

HG

117-1/1

7 pages

SETSWANA FIRST/PRIMARY LANG HG: Paper 1

X05

COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI

LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG
TLHATLHOBO YA MAKGAOLAKGANG

SETSWANA PUO YA NTLHA
SEEMOGODIMO
(Pampiri Ya Ntlha)

NAKO: diura tse 2½

MADUO: 100

DITAELO

- Pampiri e arogantswe ka dikarolwana di le tharo A, B, C.
- Karolo ya B e na le ditemana di le pedi. Tlhopho e le NNGWE.
- Araba dipotso tsotlhe ka Setswana.

KAROLO YA A
TEKATLHALOGANYO

POTSO 1

Buisa temana e e latelang mme morago o arabe dipotso tse di e latelang:

Sekolo sa Lenatong se ne se khutla ka setlhopho sa bone. Go ruta barutabana ba le babedi fela. Se ne se ikagetswe ke morafe. Dikolo tsa maloba - se kgašhwa ka boloko, se tswalelwa ka letlhaku, dipodi di tshabela pula mo go sona.

5 Mabeo o ne a bala setlhopho sa "A", a akga letlapa gare ga masea, a sa ise gope ka botsontsoko jwa go nna jalo. Gona fa tshimega e le mo hempeng e tshweu le borokgo jo bontsho, o fitlhele o ka re legakabe le sela diboko mo tshimong ya sekolo e sa tswa go mela.

Ditshebo! O di tshabe. Baitsegodibua ba re Mabeo o ne a tshwerwe ke thibii e e bonwang ke mang le mang, mme mmaagwe le ka tladi a ka go leka fa a utlwa o rialo.

10 Ee, a itira motho, sa gagwe a kgana boloi, a lebala fa moso, mmaagwe, a kile a bo a eta a ba kopela moroko mo malapeng, a ...

Thiibii. Go ka nna ga nna jalo. Re a bo itse boesesane ba meomo.

Meepu? Lebala.

Rramotsholakakgetse e ne e le thaka ya ga Mabeo. Ena o ne a nothetse, a le

15 kgolokwe. A bala setlhopho sa bone.

E ne e le mo mosong. Ga twe phefo e ne e letse e fokile mo bosigong. Go a bonala ya tlosa letlhaku.

Pula ya bo e sarasara. Bana ba ntlha ba tlhaga ba siane fela ba tsena mo sekolong kwa ntle ga go elelelwa sepe. Ba ... ya tswa mmogo le bona fa mojako.

20 Mosetsanyana ke yole ... ya mo tlhomisa ka tlhogo. Ke a bona a tshoga thata. Fa tshwene e ralala lebala, bana bangwe ba gasamana, ba bo ba e bone ba ga Mabeo le Rramotsholakakgetse. Ba e swatama. Mabeo a bolailwe ke ditshego-Rramotsholakakgetse go a bonala e le gona a batlang go busa mesuga ya boloko ba maloba.

25 Kana ke sona se se ntseng se batlwa ke dintšwa tsa ga Mabeo.

Ga di a bitswa. E kile ya ya kael! A retologa, Mohurutshe, a kgabetla ka meno, a betsa ke seatla. O a se itse serobe? Ga e ise e ke e itolokele.

30

Ya re batho ba sena go kgobokanela tshwene e ya metlholo, Rramotsholakakgetse – Mabeo wa teng o ne a sa mo rerisa – a bolela sephiri sa lebanta le le mo tshweneng.
Fa Mabeo a se kile a baka ke dithupa a di otlilweng ke Baithoki letsatsing leo, a ka se tihole a bakile.

Ke a go bolelela, B.D. Magoleng

- 1.1 Mabeo e ne e le moithuti wa sekolo sefe? Gone o ne a bala setlhopa sa bokae? (2)
- 1.2 Neela mabaka a MABEDI a a supang gore sekolo se, e ne se e le sa bogologolo. (4)
- 1.3 Mabeo o tshwantshwangwa le eng fa a apere diaparo tsa sekolo. (2)
- 1.4 Nopola bosupi jo bo totobatsang gore Mabeo o ne a tshwerwe ke thiibi? (2)
- 1.5 Rramotsholakakgetse o tsalana jang le Mabeo? (2)
- 1.6 Neela selo se le SENGWE sa tlhago se se neng sa diragala kwa sekolong mo bosigong joo. (2)
- 1.7 Ke tiragalo efe e e diragetseng fa bana ba ntlha ba tsena kwa phaposing? (2)
- 1.8 Ke eng se se dirileng gore bana ba gasamane mo lebaleng? (2)
- 1.9 Fa go twe Rramotsholakakgetse a batla go busa mesuga ya boloko ba maloba go tewa jang? (2)
- 1.10 Go diragetse eng ka tshwene e ya lebanta. (2)
- 1.11 Goreng Baithoki a ne a betsaka Mabeo letsatsing leo? (2)
- 1.12 Tlhalosa dipolelo tse di latelang
 - 1.12.1 Ga e ise e ke e itolokele (mola 27) (2)
 - 1.12.2 A bolailwe ke ditshego (mola 22) (2)
 - 1.12.3 Go kgana boloi (mola 10) (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: [30]

KAROLO YA B

TSHOSOBANYO

Tlhopha potso e le NNGWE fela mo karolong e. Temana ya A kgotsa ya B.

POTSO 2

- 2.1 Buisa temana e e latelang mme morago o e sosobanye ka temana ya dintlha di le LESOME. Tlhokomela gore o se fetole bokao jwa yona.

Temana A

Labotlhano phakela ke fa Segametsi le morwawe ba le mo thekising e e yang kwa Themba. Ba tsena ka morwadie yo o nyetsweng teng koo mme boraro ba leba kwa mmotšharing. Ba ne ba le maikaelelo a go nna ba pele gore ba tle ba thusiwe sentle kwa ntle ga lepotlapotla.

“Mme MmaRammung ke itumela fa ke go bona e bile o tlile le bangwe go go thusa. Ke raya fa gongwe o sa tshola madiseatleng.” Motsamaisimmotšhari o ne a akgela fa ba sena go dumedisana. “E ne e le fa ke ka tla le bomang fa e se bana bano ba me, rra!” Ba ne ba tsena ka fa phaposing ya ditopo mme ba bontshiwa setopo sa moswi, Setshosa ena e le la ntlha a se bona. Ba dule ka moo a se na pelaelo ya gore rraagwe o didimetse, ga a tlhole a tla utlwiwa a bua gape.

Motsamaisimmotšhari, leina la gagwe ke Bolokanang, a ba tsamaya kwa pele go ba bontsha makase gore ba itlhophele. Fa e kete ba a bone otlhe, Segametsi a tswa molomo. “Le le tshwanelang go boloka monna wa me ke le.” A bua a le supa ka monwana. Setshosa o ne a dumelana nae le pele ba leba tlhotlhwa. Le fa e ne e ba bipela ba ne ba e itshokela ka ntlha ya bontle jwa lona. “Fa bale ba ithaya ba re ke tla palelwa ke go boloka monna wa me, ba a ikakela! Nna le banake re tla dira mo go re itumedisang.” Segametsi a bua a tsholeditse nko ka boipelo. Setshosa o ne a bula molomo lwa ntlha fa a bua ka dikgare. “Kgare e le nngwe e lekane go buledisa rre. Re tla e kwala gore e tswa kwa go mosadi wa gagwe le bana ba gagwe.” “O ka se bue jalo Setshosa. Nna ga ke tlhakanele kgare le ope. Lo ka dira jalo ka ya lona fa lo bona go lo siametse.” Morwadie ga a ka a bua sepe ka go bo a ne a batla go bona Setshosa a ntsha madi a go duelela gotlhe pele.

Magana go utlwa - J.E. Setshedi [10]

KGOTSA

- 2.2 Buisa temana e e latelang mme morago o e sosobanye ka temana ya dintlha di le LESOME. Tlhokomela gore o se fetole bokao jwa yona.

Temana B

Fa go fitlha nako ya go ya gae, morago ga tiro, Modiri a tsena mo mmotorokareng wa gagwe, e le molwetse yo o tsamayang. Go bonala sentle gore o tshwenyegile thata. A tsamaya a lebetse dilo di le pedi tse a neng a tlhola a di dira. A lebetse go ya go dumedisa monnamogolo, Mathule. A lebetse go dumedisa le go laela Mmabatho ka ga dingwe tsa kantoro ya gagwe. A kgotla mmotorokara wa gagwe mme ya re fa o tloga a batla go tsena mo bothaleng ka one. Ofentse yo o neng a mo tlhomile leitlho ka

bogotswana a se ka a fetwa ke sepe sa tiragalo e. A lemoga gore Modiri ga se Modiri wa ka gale.

Modiri a tsenya mmotorokara mo tseleng. Fa a ya a lebile marakanelo a ditsela, fa go neng go eme mmotorokara mongwe o mosweu go letla mebotorokara e e tlang ka tsela e kgolo gore e fete, a fitlha a tsena mo go one. A thantshiwa ke modumo wa tshipi e thulana le tshipi. Mmotorokara wa gagwe wa betsa o o fa pele gore o be o o kgoromeletse fa gare ga tsela e kgolo. O mongwe o o neng o tla ka tsela e kgolo wa feta wa feleletsa wa ga Modiri ka go o thula fa thoko gore o be o gadime bophirima ntswa o ne o lebile borwa.

Monna wa mmotorokara o mosweu a betsega mo go one, a tla ntlheng ya wa ga Modiri, a ntse a mena mabogo a makhutshwane a hempe ya gagwe e tala, a feta a rutla setswalo sa mmotorokara wa ga Modiri, a mo tsubutla ka dibaki.

“Ke lapile ka batho ba ba tshwanang nao, ba ba sa itseng go kgweetsa!”

A mo gogela kwa ntle ga mmotorokara wa gagwe.

“Ke gone ke tswang go o golola kwa bathuding. Bona jaanong gore o dirile eng.”

Modiri Modirwa - E.M. Makhele

[10]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B:

[10]

KAROLO YA C

TIRISO YA PUO POTSO 3

Buisa temana ke eo, o tle o itse go araba dipotso tse di e latelang.

Mohumanegi wa batho a nna a tla jalo le dintlhaga; a na a ema, a tlhwaya tsebe go utlwa kwa dinonyane di opelang gona, gore a tsamaele ntlha ya teng. A tlhwaya tsebe gape. A kgwela mathe mo seatleng sa molema, a betsa ka monwana wa bosupa; a *tsapogela kwa letsogong la moja*. A kgwela mo letsogong la moja, a tsapogela kwa go la molema. A ema madi. Jaanong a simolola go tsamaya fela, a sa tlhole a batla sentle jaaka pele. A tsamae a *tlhamaletse* jaaka thupa ya moretlwa, e re a tsamaile *sebakanyana* a boele kwa o tswang ...

A feta gaufi fela a sa bone. Fa a gadima a fitlhela a fetile gaufi nae. A boa a itomile sankatlhe. Ya ne e kete o *tla tswelela* mo mokgapheng wa gagwe!... a tsholetsa letsogo le tshwere thipa ya batlhabi ba dikgomo! la ... Basetsaneng a thanya le sa ya godimo; ya re le boa a bo a setse a *thibositse* tlhogo, go setse moriri o moleele, o motshwaana, o Rremogolo o neng a rata go tshameka ka ona, a o thatheletse mo monwaneng, wa kgaoga jaaka mogatla wa kgantlapane; a sala a *le bogonoko* ka fa morago ga tlhogo. Ya re a leka go baya lwa bobedi ... a bo a fitlhile. Mothubatsela oo-Marumoagae, motho letseletsele, *moroko* wa monna ke o o thata, Motshweneng ke naiwa mmeleng, matlhong ke a ronega. Monnamogolo wa mohumanegi a fetoga lekau, a tlhanola direthe mo tseleng!

D.P.S. Monyaise: Marara

3.1 Bolela gore maina a a thaletsweng a dirisitswe jang:

3.1.1 A ba a fitlha gaufi le Basetsaneng.

3.1.2 A tsholetsa letsogo le tshwere thipa.

3.1.3 Basetsaneng a thanya le sa ya godimo.

1x3=(3)

- 3.2 Tlhaola **maemedi** go tswa mo temeng, a a dirisitsweng ka tsela e e latelang o bo o a dirise mo dipolelong tse o di itlhametseng:
- 3.2.1 Letlhalosi la felo
- 3.2.2 Tlhalosi ya sedirisiwa 2x2=(4)
- 3.3 Inola **matlhaodi** a a latelang go tswa mo temaneng o bo o a dirise mo dipolelong tse di tlabosang:
- 3.3.1 Letlhaodi la popego (2)
- 3.3.2 Letlhaodi la mmala (2)
- 3.4 Kwalolola dipolelo tse di latelang mme o **thalele** setlhongwa sa **tirwa** le **tirega**:
- 3.4.1 Motshweneng ke naiwa mmeleng. (1)
- 3.4.2 Matlhong ke a ronega. (1)
- 3.5 Bolela gore **masupi** a a latelang a dirisitswe jang le maina.
- 3.5.1 A tsapogela kwa letsogong la moja. (1)
- 3.5.2 Go setse moriri o moleele o Rremogolo o neng a rata go tshameka ka ona. (1)
- 3.5.3 A tsapogela fa go la molema. (1)
- 3.6 Dirisa **matlhalosi** a a latelang mo dipolelong tse di tlabosang:
- 3.6.1 Sentle (1)
- 3.6.2 Godimo (1)
- 3.7 Naya **mabotsi** boemong jwa maina a a thaletsweng:
- 3.7.1 Ya re le boa a bo a setse a thibositse tlhogo- (1)
- 3.7.2 Ya re a leka go baya lwa bobedi ... a bo a fitlhile Mothubatsela oo-Marumoagae. (1)
- 3.7.3 Motshweneng ke naiwa mmeleng, matlhong ke a ronega. (1)
- 3.8 Bolela gore dipolelo tse di latelang di mo **medirisong** efe:
- 3.8.1 A na a ema a tlhwaya tsebe ✓ (2)
- 3.8.2 A kgwela mathe mo seatleng sa molema ✓ (2)
- 3.9 Dirisa mafoko a a latelang ka bokao jo bo farologaneng le jwa temana:
- 3.9.1 Madi (2)
- 3.9.2 Tsebe (2)

- 3.10 Naya **makaelagongwe** a mafoko a a thaletsweng:
- 3.10.1 A tsapogela kwa letsogong la moja. (1)
3.10.2 Ya re le boa a bo a setse a thibositse tlhogo. (1)
- 3.11 Naya **malatodi** a mafoko a a thaletsweng:
- 3.11.1 A tsamae a tlhamaletse jaaka thupa ya moretwa. (1)
3.11.2 A o thatheletsa mo menwaneng. (1)
- 3.12 Dirisa **makopanyi** a a latelang mo dipolelong tsa gago:
- 3.12.1 Fela (2)
3.12.2 Gore (2)
- 3.13 Neela tlhaloso ya maele a a lataleng:
- 3.13.1 Go tlhwaya tsebe. (1)
3.13.2 Go tlhanola direthe. (1)
3.13.3 Go ema madi. (1)
- [40]

POTSO 4

- 4.1 Siamisa temana e e latelang ka go dirisa mopeleto le matshwao a puiso a a maleba:

ga go sepe se se usang pilo go bona pula e nele baboki ba e boka ba sena mathe ganong ka e tlisa boitumelo fa gare ga ditshedi. pula ke pina gare ya botshelo Melodi ya dinyonyana e utlwala kgakala tsheola ke pula ya ntlha ya ngwaga mme kgokola mmoko e leta go phepafatsa naga morago ga kotulo.matlakadibe fa e goroga dipelo tsa rona di re garo

(15)

- 4.2 Rulaganya mafoko a a latelang ka tshwanelo go bopa dipolelo tse di tlhaloganyegang.

- 4.2.1 wa,ipetla, betlwa, motho, go, taola, moremogolo, wa, wa, (1)
4.2.2 betsana, go tshela, noga, ka e. (1)
4.2.3 sēnne, mo,bogobe,meno,bo pitseng. (1)
4.2.4 lefifi, e kete, o ngwana, montsho, mantshwarele, la. (1)
4.2.5 botlhoko, ngwana, c-c-c-clyo, pelo, me, utlwisa, ya o. (1)
- (5)
[20]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C : [60]

TSOTLHE: 100